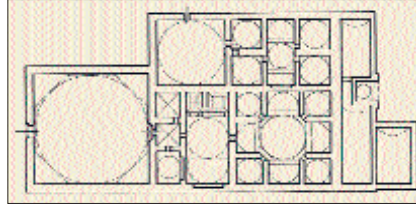

da yapılan yanlış restorasyonlarla lokanta haline getirilerek dinlenme sekileriyle fisiki havuz kaldırılmış, pencere hizasına kadar duvarlar Kütahya çinileriyle kaplanmıştır. İlıklik ile soyunmalık arasında yan yana üç birimden oluşan aralık bölümü yer almaktadır. Soyunmalık ve ılıklik kapılarının açıldığı orta birim ilginç bir prizmatik üst örtüye sahiptir. Sağda ve soldaki mekânlar mukarnaslı kubbelerle örtülüdür. Bu hücrelerden sağdaki usturalık, soldaki helâ olarak düzenlenmiştir. Dört birimden oluşan ılıklik bölümü ortada mukarnaslı geçişli büyük bir kubbe ve bunun sağında dilimli yarım kubbe ile örtülü eyvanla enine genişlemektedir. Soğukluğun batısında biri diğerinden biraz daha büyük iki mekân bulunmaktadır. Bunlardan kubbeli mekâna geniş bir açıklıkla bağlanan ilk mekân aynalı tonozla örtülü olup bir kapı ile bitişindeki mukarnas dolgu üst örtüye sahip küçük hücreye geçilmektedir. Sıcaklık bölümü merkezî bir kubbe etrafına yerleştirilmiş dört eyvanlı ve köşe halvetli bir mekândır. Sıcaklığa geçiş doğudaki eyvanın içinden sağlanmaktadır. Orta kısma büyük bir kemerle açılan dikdörtgen planlı eyvanlar dilimli yarım kubbelerle örtülüdür. Bu bölümde yakın zamana kadar aydınlanma için kandil ve fener koymaya yarayan ahşap çirağmanların oldu-

Edirne Tahtakale Hamamı'nın erkekler kısmının soğukluk bölümü kubbesi

Tahtakale Hamamı'nın planı

ğu bilinmektedir. Ancak son onarımlarda bunlar kaldırılmıştır. Kare planlı orta mekânın üzeri mukarnaslı pandantiflerle geçiş sağlanan kubbeye örtülüdür. Kare planlı ve üzerleri kubbeye örtülü halvet hücrelerine pahlı köşelerdeki kapılarla ulaşılmaktadır.

Kadınlar bölümüne giriş Tahtakale cadesinden sağlanmaktadır. Kadınlar bölümü soyunmalığının üzeri 9 m. çapında kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçiş Türk üçgenleriyle sağlanmıştır. Özellikle kubbe içinde ve geçişlerde geç devir kalem işleri izlerinden bu bölümün oldukça süslü olduğu anlaşılmaktadır. Kubbe ortasında yuvarlak planlı bir aydınlık feneri mevcuttur. Güneydeki kapı açıklığından geçilen dikdörtgen planlı ılıklikğin üzeri sekizgen kaideli bir kubbeye örtülüdür. İlıklikğin solunda yer alan küçük birim helâ olarak düzenlenmiştir. Sıcaklık ortada kubbe, iki yanda eyvanlı ve üç halvetli bir plan özelliği göstermektedir. Eyvanlardan güneydeki dilimli yarım kubbe ile, batıdaki basık bir beşik tonozla örtülüdür. Bunlardan kuzeydeki eyvanın ortadaki kubbe ile birleştiği yerde altı adet ışık gözü bulunmaktadır. Kare planlı ve kubbe ile örtülü halvet hücrelerinden girişin karşısındaki aynı büyüklükte olup kubbeye geçişleri mukarnaslıdır. Girişin yanındaki hücre diğerlerine göre biraz küçüktür. Bu mekânın 1970 yılına kadar yahudi havuzu (batağı / çukuru) olarak kullanıldığı bilinmektedir. Batıda yaklaşık 24,50 x 2,50 m. ölçüsünde beşik tonoz örtülü bir külhan mevcuttur. Edirne hamamları içinde en büyük tonoz açıklığına sahip dikdörtgen planlı külhan oldukça önemlidir. Bir dönem lokanta olarak işlenen hamamın erkekler kısmı günümüzde boş ve bakımsız haldedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Hibrî, *Enisü'l-müsâmirin: Edirne Tarihi 1360-1650* (trc. Ratip Kazancıgil), İstanbul 1999, s. 46; Ahmed Bâdî, *Riyâz-ı Belde-i Edirne: Edirne Bahçeleri* (trc. Ratip Kazancıgil), İstanbul 2000, I, 143; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 95; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Âbideleri*, İstanbul 1949, s. 138-139; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi II*, s. 471-477; İter Büyükdığın, "Onbeşinci Yüzyıl Anıtsal Yapılarında Üst Örtü-Geçit Alanı İlişkisi", *Prof. Doğan Kuban'a Armağan* (haz. Zeynep Ahunbay v.dğr.), İstanbul 1996, s. 74-78; a.mlf., "II. Murat Çağı Edirne Hamamlarında Üst Örtü ve Aydınlatma Düzenleri", *Edirne: Serhattaki Payitaht* (haz. Emin Nedret İşli - M. Sabri Koz), İstanbul 1998, s. 389-411; a.mlf., "Edirne Hamamlarının Restitüsyon Sorunları", *STAD*, sy. 10 (1991), s. 27-34; Sabih Erken, "Edirne Hamamları", *VD*, sy. 10 (1973), s. 408-409; Yılmaz Önge, "Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma", a.e., sy. 12 (1978), 129, 134; Semavi Eyice, "Hamam", *DİA*, XV, 417, 419.

N. ÇİÇEK AKÇIL

TAHTÂNÎ, Kutbüddin

(bk. RÂZÎ, Kutbüddin).

TAHTÂVÎ, Ahmed b. Muhammed

(أحمد بن محمد الطهطاوي)

Ahmed b. Muhammed b. İsmâil
ed-Dükâfî et-Tahtâvî
(ö. 1231/1816)

Mısırlı Hanefî âlimi ve müftüsü.

Circâ müdüriyetine bağlı Tahtâ'da doğdu. Mısırlı tarihçi Abdurrahman el-Cebertî babasının Anadolu'dan geldiğini ve kadılık yaptığı Tahtâ'da evlendiğini bildirir. Yine onun zikrettiği Dükâfî nisbesinden Tokatlı olduğu anlaşılmaktadır. Tahtâvî, ilk öğrenimini memleketinde gördükten ve hıfzını tamamladıktan sonra Kahire'ye gitti (1181/1767) ve Ezher'e girdi. Ahmed b. Muhammed el-Hamâki, Hasan b. Nüreddin el-Makdisî, Muhammed el-Harîrî, Mustafa b. Muhammed et-Tâi ve Abdurrahman b. Ömer el-Arîşî'den fıkıh dersleri aldı. Kendisinden *ed-Dürrü'l-muhtârı* okuduğu hocası Arîşî bir görevle İstanbul'a gönderilince (1183/1769) kitabın kalan kısmını arkadaşlarıyla birlikte Hasan el-Cebertî'nin yanında tamamladı. Bu sırada hocasının oğlu Abdurrahman el-Cebertî ile arkadaşlık kurdu ve onunla birlikte *Nûrû'l-îzâhı*'n müellifi Şürübülâli'nin oğlundan öğrenen babasından özel olarak okudu. Tahtâvî, Hasan b. Gâlib el-Cüddâvî, el-Emîrû'l-Kebîr es-Sünbâvî ve Abdülâlim el-Feyyûmî'den hadis tahsil etti. Daha sonra Türk asıllı yüksek mevki sahiplerinin oturduğu mahalledeki Şeyhüniyye ve Sargatmışiyye medreselerinde ders vermeye başladı. Bu sırada vakfının yönetimine getirildiği Şeyhüniyye Camii ve Tekkesi'ni tamir ettirdi. Ezher'de her gün verdiği kursa

rağbet artınca Ezher'e yakın Ayniyye Medresesi'ne nakledildi. Nâzrû'l-mühimmât Muhammed Efendi Vidinî, Lebûdiye semtinde evi yanındaki cami ve mektebi imar ettirince Tahtâvî'yi burada hadis okutmakla görevlendirdi. Tahtâvî, İbrâhim b. Muhammed el-Harîrî vefat ettiğinde (19 Cemâziyelevvel 1224 / 2 Temmuz 1809) Hanefî müftülüğüne tayin edildi. Ancak Nakîbüleşraf Ömer Mekrem, Mehmed Ali Paşa tarafından görevinden alınıp Dimyat'a sürgün edince (27 Cemâziyelâhir 1224 / 9 Ağustos 1809), Ezher şeyhlerinin onunla ilgili olarak devlet makamına yazdığı arzuhali imzalamadığı için bu görevden alındı. Mehmed Ali Paşa, Hicaz'a Vehhâbilere üzerine 1811'de düzenlediği sefer esnasında her mezhepten bir âlimin orduda bulunmasını istedi ve Hanefîler'i temsilen Tahtâvî'yi seçti. Bir yıl sonra dönen Tahtâvî, kendi yerine Hanefî müftülüğüne tayin edilen Hüseyin b. Hasan el-Mansûrî vefat edince görevine iade edildi (1 Safer 1230 / 13 Ocak 1815). 15 Receb 1231 (11 Haziran 1816) tarihinde vefat eden Tahtâvî, Karâfe'de Ebû Ca'fer et-Tahâvî'nin mezarı yakınında yaptırdığı kabre defnedildi.

Eserleri. 1. Hâşiye 'ale'd-Dürri'l-muhtâr. Haskefi'nin Hanefî fihna dair eseri üzerine yazılmıştır (I-IV, Bulak 1254, 1268, 1283; I-III, Bulak 1269; Kalküta 1264; I-IV, Kahire 1282, 1304). İbn Âbidîn'in *Reddü'l-muhtâr* adıyla aynı kitaba yazdığı meşhur hâşiyede çok faydalandığı eser Abdülhamid el-Ayıntâbi tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir (I-VIII, İstanbul 1285-1288). **2. Hâşiye 'alâ Merâkı'l-felâh.** Şürünbülâfî'nin ibadetlere dair eseri üzerine hâşiyedir (Bulak 1269, 1279, 1290, 1318; Kahire 1304, 1315, 1320, 1321, 1328, 1360, 1372, 1389/1970; İstanbul 1327, 1329, 1330; nşr. Abdülkerîm el-Atâ, I-II, Dimaşk 2001). **3. Cevâb 'an su'âlin yete'allaķu bi'r-ribâ** (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 257, vr. 93-104). **4. Risâle fi ecvibe 'ani'l-es'ileti'lletî se'elehâ şulahâ'ü Yanyâ** (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 706, vr. 42-46). **5. Keşfü'r-reyn 'an beyânî'l-mesh 'ale'l-cevrebeyn** (Mektebetü'l-Melik Abdullah b. Abdülazîz er-Rakamiyye, nr. 243). Tahtâvî'nin kaynaklarda *Risâle fi'l-mesh 'ale'l-huffeyn* adlı bir eseri de anılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr*, I, 367, 466, 525, 539-540; II, 60; III, 106-107, 280-281, 385-386, 499, 531-533, 573; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıtaî'ü't-Tevfikıyye*, Kahire 1422/2001, XIII, 157-160; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1233-1234; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 428; *Hediyetü'l-'ârifîn*, I, 184; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, II, 81-82; Baytâr, *Hilyetü'l-be-*

şer (nşr. M. Behcet el-Baytâr), Dimaşk 1380/1961, I, 281-282; Haflî Merdem Bek, *A'yânü'l-karnî's-şâlis 'aşer fi'l-fikr ve's-siyâse ve'l-ictimâ'*, Beyrut 1977, s. 73-74; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 245; Mâlik M. Ahmed Reşvân, *'Ulemâ'ü'l-Ezher beyne Bunâbâr ve Muhammed 'Alî*, Kahire 1989, s. 372-374; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, III, 504-506; M. Zâhid el-Kevserî, *et-Tahrîrü'l-vecîz fimâ yebteğihî'l-müstecîz* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1413/1993, s. 9-10, 71; Ahmet Özel, *Hanefî Fikih Alimleri*, Ankara 2006, s. 157-158.

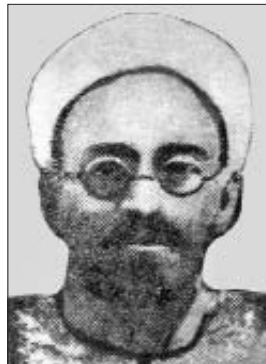
PHILIP CHARLES SADGROVE

TAHTÂVÎ, Ahmed Râfi' (أحمد رافع الطهطاوي)

Ahmed Râfi' b. Muhammed b. Abdilazîz el-Hüseynî el-Kâsimî et-Tahtâvî
(1859-1936)

Mısırlı Hanefî âlimi.

Circâ müdüriyetine bağlı Tahtâ'da doğdu (1275/1859). Tanınmış bir seyyid ailesine mensuptur. İlk öğrenimini ve hıfzını memleketinde tamamladı. 1287 (1870) yılında Kahire'ye giderek Ezher'de tahsilini sürdürdü. Muhammed İliş, Abdülhâdî el-Ebyârî, Zeyn b. Ahmed el-Mersafî, Abdülkâdir er-Râfiî, Abdurrahman en-Nevâvî, Abdurrahman eş-Şirbînî, Muhammed el-Hudârî, Muhammed el-İnbâbî, Hasan et-Tavîl, Muhammed eş-Şerkâvî, Muhammed Ali el-Besyûnî gibi âlimlerden ders aldı. Ali b. Halîl el-Asyûtî, İbrâhim es-Sekkâ ve Muhammed el-Üşmûnî'den hadis okudu. 1299'da (1882) Ezher şeyhi Muhammed el-İnbâbî'den icâzet ve tedris izni aldı. Mehdi el-Abbâsî Ezher şeyhi olduğunda Tahtâvî'ye dinî işlerle ilgili yüksek derecede bir görev vermek istediği de Tahtâvî kabul etmeyerek memleketine döndü, öğretim ve telifle meşgul oldu. Kendisinden ders alanlar arasında Râgıb et-Tabbâh, Ebû'l-Feyz İbnû's-Siddîk el-Gumârî, kardeşi Ebû'l-Fazl İbnû's-Siddîk el-Gumârî ve Zâhid Kevserî gibi âlimler vardır. 1898'de

Ahmed Râfi'
et-Tahtâvî

Tahtâ'da Medresetü feyzi'l-mün'im adlı özel bir medrese yaptırdı ve bir süre faaliyet gösterdikten sonra devlete devretti (1912). 1901'de ikinci dereceden, 1904'te birinci dereceden kisve-i teşrifî'l-mazhariyye nişanıyla ödüllendirildi. 1908'de yerleştiği Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. Bulûğu's-sûl fi tefsiri "le-ķad câ'eküm resûl" (Kahire 1305). **2. Kemâlü'l-'inâye bi-tevcihî mâ fi "leyse kemîşlihî şey'ün" mine'l-kinâye** (Kahire 1313). **3. el-Ķavlü'l-'icâbî fi tercemeti'l-'Allâme Şemsiddîn el-İnbâbî** (Kahire 1314). **4. Ref'u'l-ğavâşî 'an mu'çilâti'l-Muṭavvel ve'l-havâşî.** Teftâzânî'nin el-Muṭavvel'i ile Seyyid Şerîf el-Cürçânî ve Siyâlkûtî'nin buna yazdıkları hâşiyeler üzerine yazılmış bir ta'likattır. Beş cilt olup ilk cildi basılmıştır (Kahire 1333). **5. eş-Şağrû'l-bâsim fi menâķibi Sidi Ebi'l-Ķâsim** (Kahire 1339). Müellifin mensup olduğu seyyid ailesinin atası Ebû'l-Kâsim Celâled-din b. Abdülazîz b. Yûsuf b. Râfi' el-Hüseynî et-Tilimsânî hakkındadır. **6. et-Tenbih ve'l-ikâz li-mâ fi züyûli Teżķireti'l-huffâz.** Zehebî'nin eserine Ebû'l-Mehâsin el-Hüseynî, Takıyyüddin İbn Fehd ve Süyûtî'nin yazdığı zeyiller üzerine kaleme alınan bir ta'likat olup bu eserlerin sonunda basılmıştır (Dimaşk 1348).

Tahtâvî'nin diğer eserleri de şunlardır: *Nefeḫâtü't-ṭib 'alâ tefsiri'l-Ḥaṭîb, Şerḫü's-şadr bi-tefsiri sûreti'l-Ķadr, Naẓmü'd-düreri'l-ḫisân fi tefsiri âyeti şehri Ramazân, el-Mes'a'r-racîḫ ilâ fehmi şerḫi Ğarâmi Şaḫîḫ* (İbn Ferah el-İşbîlî'nin hadis terimlerine dair eseri üzerine yazılmış bir çalışmadır), *en-Nesimü's-seharî 'alâ Mevliidi'l-Huḫarı, Minṣatü'l-ibtihâc bi-ķuşṣati'l-isrâ' ve'l-mî'râc, Ferâ'idü'l-fevâ'idü'l-vefiyye bi-maķāşidi ḫafiyyeti'l-elfiyye, Hidâyetü'l-muctâz ilâ nihâyeti'l-icâz fi't-teşbih ve'l-kinâye ve'l-mecâz, er-Riyâzû'n-nediyye 'ale'r-Risâleti's-Semerķandiyye, eṭ-Ṭırâzû'l-mu'alleḫ ilâ ḫavâşî's-Süllem, Resâ'ilü'l-muḫâḫara fi mesâ'ili'l-münâzara, el-Mes'a'l-ḫamid fi beyâni ve tahriri'l-esânid* (İrşâdü'l-müstefid ilâ beyâni ve tahriri'l-esânid). Tahtâvî ayrıca birçok esere ta'likat yazmış, bazı eserleri ihtisar etmiştir (Zekî Fehmî, s. 515).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübârek, *el-Hıtaî'ü't-Tevfikıyye*, Kahire 1422/2001, XIII, 146-147; Feret Süleyman Fuâd, *el-Kenzü's-semîn li'l-'uzamâ'i'l-Mısrıyyîn*, Kahire 1917, s. 140-145; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1245-1246; Zekî M. Mücâhid, *el-A'lâmü's-Şarkıyye*, Kahire 1369/1950, II, 72-74; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, II, 119-120; Zirikî, *el-A'lâm* (Fet-